

Joan Sanmartí i Grego

Joan Sanmartí i Grego es va llicenciar en geografia i història a la Universitat de Barcelona el 1978, i es va doctorar a la mateixa universitat el 1986 amb la tesi *La Laietània ibèrica: Estudi d'arqueologia i història*.

Ha estat professor d'arqueologia de la Universitat de Barcelona des de 1981, primer com a professor ajudant, després com a professor titular i des de 2003 com a catedràtic.

A la universitat va ser alumne del professor Miquel Tarradell, amb el qual va col·laborar en excavacions i publicacions, i de qui pot ésser considerat deixeble i un dels continuadors de les seves línies de recerca.

Des del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona, ha dirigit importants projectes i equips de recerca, que l'han convertit en un investigador punta i en un punt de referència entre els arqueòlegs de Catalunya.

S'ha ocupat sobretot del món de la protohistòria i la història antiga de Catalunya i també d'altres llocs de l'àmbit mediterrani.

Entre les línies de recerca que desenvolupa o ha desenvolupat podem mencionar:

- l'arqueologia de la primera edat del ferro i de la iberització
- la ceramologia en l'arqueologia del món ibèric i romanorepublicà
- les relacions comercials del món ibèric
- l'urbanisme del món antic
- l'arqueologia funerària en l'àmbit ibèric i talaiòtic
- l'evolució social i la formació de les societats complexes en la protohistòria mediterrània.

Si hem de fer una valoració científica de les aportacions de Joan Sanmartí, cal assenyalar que quan iniciava la seva carrera investigadora, a principi dels anys vuitanta, l'arqueologia protohistòrica ja havia assolit, a Catalunya i al conjunt dels Països Catalans, un grau considerable de maduresa pel que fa a alguns aspectes essencials d'aquesta disciplina, com ara l'ordenació tipològica dels materials, la seva datació absoluta i la distinció de di-

verses fàcies culturals regionals. Era el resultat de vuit decennis de recerca continuada, de la qual un dels motors inicials més importants havia estat el Servei d'Excavacions de l'IEC, promogut per Puig i Cadafalch, gairebé des dels primers moments de l'Institut, i liderat per Pere Bosch i Gimpera amb gran eficàcia científica des de 1914. Una recerca continuada, val a dir, malgrat les oscil·lacions d'intensitat causades per les circumstàncies polítiques i econòmiques dels anys negres de la Guerra Civil i el primer franquisme. Una recerca, però, que es va beneficiar molt particularment de la generalització dels mètodes d'excavació estratigràfica en els anys seixanta i setanta, que va millorar de manera decisiva la qualitat de les dades obtingudes en els treballs d'excavació. Moment en què van tenir-hi un paper també ben decisiu uns altres dos col·laboradors de l'Institut, Joan Maluquer i Miquel Tarradell.

Al costat, però, d'aquest balanç positiu, també cal dir que aquesta arqueologia protohistòrica presentava el 1980 dèficits importants. Les formes d'ocupació del territori eren encara mal conegudes; es comptava amb molt poca informació arqueobiològica; les excavacions estratigràfiques, amb poques excepcions, havien produït sobretot sondeigs —pocs treballs en extensió, susceptibles de donar una informació àmplia sobre els assentaments i la seva evolució—; a més, els mètodes quantitius eren encara molt poc utilitzats, i, en general, no existien orientacions teòriques ben definides que orientessin la recerca.

La generació de protohistoriadors que va iniciar la seva activitat a l'entorn de 1980, i Joan Sanmartí n'és un dels més destacats, va haver d'afrontar aquests dèficits, i ho va fer amb entusiasme, malgrat les llacunes de formació, que es van anar omplint, sovint, a partir de la mateixa activitat de recerca i la necessitat de donar solucions als problemes que generava. En tot cas, per a aquests investigadors era evident la necessitat de realitzar treballs de prospecció que permetessin reconèixer les formes d'ocupació i explotació del territori, d'excavar en extensió i amb metodologia moderna alguns assentaments —que necessàriament havien de ser petits— i de millorar la documentació referent al paleoentorn i, a través de quantificacions precises, als contactes comercials amb l'exterior.

En el cas concret de Joan Sanmartí, els treballs de camp es van centrar inicialment a l'àrea del Baix Penedès, i des del primer moment van combinar la prospecció amb l'excavació. Això va permetre documentar, per primera vegada, l'existència d'un poblament ibèric dispers, constituït per cases aïllades i petites granges, i evidentment lligat a l'explotació de la terra. L'excavació del jaciment de l'Argilera (Calafell) va permetre documentar de manera directa —però molt incompleta, a causa del seu mal estat de conservació— un d'aquests jaciments. Amb la mateixa finalitat es va iniciar l'excavació d'Alorda Park, també a Calafell, però després de més de vint anys de treball, ha resultat evident que no es tracta, com se suposava, d'una granja, sinó d'una veritable ciutadella fortificada i habitada, amb tota probabilitat, per l'elit de la societat ibèrica de la zona. En tot cas, és un

dels assentaments ibèrics més àmpliament excavats de Catalunya —amb metodologia moderna, s'entén— i ha donat un gran volum d'informació sobre la societat i l'economia de la Cossetània oriental.

Una segona zona en què l'activitat de recerca de Joan Sanmartí ha estat important és el curs inferior de l'Ebre. També aquí la investigació s'ha desenvolupat de manera sistemàtica, partint de treballs de prospecció al Baix Ebre i la Ribera d'Ebre i la posterior excavació dels jaciments més significatius. Això va conduir a l'excavació d'un jaciment d'importància primordial, Aldovesta (Benifallet), que ha donat proves sòlides del contacte comercial amb els fenicis des del segle VII a. C., ben abans de la fundació d'Empúries. Igualment, els treballs de prospecció a la Ribera d'Ebre i l'excavació de jaciments com els del barranc de Gàfols, les Deveses o el barranc de Sant Antoni (Ginestar) han permès documentar els processos de plena sedentarització de les poblacions del bronze final i el primer ferro i la transició de formes d'organització social de nivell familiar cap a la formació de les primeres comunitats aldeanes.

Encara dins del Baix Ebre, és necessari recordar els treballs d'excavació i restauració al poblat ibèric del Castellot de la Roca Roja (Benifallet), que té un estat de conservació excepcional, i, molt particularment, les excavacions al gran assentament del Castellot de Banyoles (Tivissa), un jaciment emblemàtic de la nostra arqueologia, però fins ara, de fet, molt mal conegut. Els treballs realitzats des de finals dels anys noranta hi estan portant a la llum una important ciutat del segle III a. C., en la qual són especialment destacables les grans cases complexes que, per diferents raons, cal atribuir a l'aristocràcia ibèrica.

Tota aquesta activitat de camp s'ha traduït, com és lògic, en un increment notable de les dades sobre les societats protohistòriques, però més enllà d'aquest fet, el que realment cal valorar com a important des del punt de vista de la recerca és l'ús que s'ha fet d'aquesta nova documentació de cara a un millor coneixement dels processos de transformació d'aquestes societats i de les seves relacions amb la resta de cultures contemporànies. Cal dir en aquest sentit que Joan Sanmartí ha fet aportacions significatives a partir de la utilització de models teòrics basats en el materialisme cultural de Marvin Harris i en la teoria del sistema-món.

El materialisme cultural i la seva aplicació en la definició de trajectòries evolutives específiques li han donat una eina teòrica potent per a explicar, a partir de factors demogràfics i tecnològics, els processos evolutius que van conduir a casa nostra les societats de petita escala del bronze final i del primer ferro fins al grau de desenvolupament socio-cultural propi de les societats complexes, que es poden caracteritzar com a cabdillatges en el període ibèric antic i com a possibles estats arcaics incipients en el període ibèric ple. El doctor Sanmartí ha assenyalat en diferents ocasions com, a parer seu, la documentació de

la zona ibèrica és congruent amb les prediccions de les teories socials mencionades, de manera que la seva recerca se'n pot considerar com una verificació empírica i, consegüentment, com una contribució a la construcció de teoria en ciències socials, la qual cosa és, lògicament, una de les finalitats més importants de la recerca arqueològica d'aquestes societats entesa des d'una perspectiva científica.

Malgrat la importància atorgada per Joan Sanmartí als factors endògens per a explicar el canvi sociocultural, sempre ha mantingut que els models evolucionistes equivalen a una teoria unificada sobre el canvi social, per la qual cosa ha procurat considerar també la interacció d'aquest tipus de models amb altres teories que consideren el contacte entre societats com un element potencialment important en els processos de transformació d'aquestes societats. En aquest sentit, ha procurat integrar, de manera convincent, els models d'evolució interna amb la teoria dels béns de prestigi i la teoria del sistema-món en un sol sistema explicatiu per a comprendre la trajectòria seguida per les societats protohistòriques de Catalunya. Això li ha permès intentar explicar la interacció amb les societats colonials d'Extrem Occident i mostrar no solament el paper que les importacions procedents del món grec i del món púnic van tenir entre les societats indígenes, sinó també —i això no és gaire freqüent en la nostra tradició d'estudi— la influència que el canvi social en el món indígena va tenir en la conformació d'aquestes societats colonials i la seva economia.

Val a dir que aquest esforç d'interpretació i de teorització a partir de les proves arqueològiques ha obert un debat important i de força calat en els estudis tant del món ibèric català com en els de la romanització inicial. Un debat que només ha donat ara per ara els primers fruits, però que de ben segur ha de marcar les nostres recerques arqueològiques a mitjà termini.

No cal dir que tota aquesta activitat de recerca s'ha traduït en un gran nombre de publicacions, més de cent cinquanta, que estan detallades en el currículum que està a disposició de tots vostès. Entre totes elles, cal destacar les síntesis publicades en els darrers anys, que resumeixen la visió sobre la trajectòria de les societats protohistòriques d'acord amb el que acabem d'exposar, i molt especialment el llibre *Els ibers del nord*, publicat molt recentment en col·laboració amb Joan Santacana.

Per tot això, considerem que l'aportació que podrà fer el doctor Joan Sanmartí a les activitats de la Secció Històrico-Arqueològica del nostre Institut, i al lideratge d'aquesta en la recerca d'una part molt important de les nostres arrels antigues, serà sens dubte molt profitosa i fructífera.

Text presentat pel senyor Josep Guitart i Duran en el Ple del dia 18 de desembre de 2006